

# החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

## קושיית המהרש"א שיעקב ברח לחרן בציווי הוריו

בגמרא במסכת מגילה (טז:) איתא: אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא, גדול תלמוד תורה יותר מביבוי אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב בבית עבר לא נענש. ומונה הגמרא (יז.) ומחשבת את שנותיו של יעקב, שאף שיעקב פרש מיצחק אביו שלושים וששה שנים, לא נענש אלא בפרישת יוסף ממנו - עשרים ושתיים שנים, נמצא שעל ארבעה עשרה שנים שהיה יעקב טמון בבית עבר - לא נענש.

על מסקנת הגמרא, לפיה לא נענש יעקב על י"ד השנים שהיה בבית עבר, אלא נענש על כ"ב השנים ששהה בבית לבן, הקשה המהרש"א (ח"א טז:): ואם תאמר למה נענש גם על אותן כ"ב שנים, כיון דברצון אב ואם ובמצוותן הלך יעקב, מסתמא מחלו על כבודם. והיינו, שהוקשה למהרש"א, הרי כן ציווהו רבקה ויצחק, רבקה באומרה לו (בראשית כז מג): "ועתה בני שמע בקולי, וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה", ויצחק אף הוא אמר לו (שם כח ב): "קם לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך".

האדמו"ר מגור בעל ה'פני מנחם' (תורתך שעשועי) הוסיף לתמוה, שהרי רבקה בצוותה ליעקב לברוח אל לבן, הוסיפה ואמרה לו: "וישבת עמו ימים אחדים, עד אשר תשוב חמת אחיך. עד שוב אף אחיך ממך ושכח את אשר עשית לו, ושלחתי ולקחתיך משם" (שם כז מד-מה). הרי שרבקה אמרה ליעקב שלא ישוב עד אשר תשלח היא ותקרא לו, ואם כן כיצד ייתבע על אותם השנים שלא היה בבית אביו כיון שהלך בציווים.

## יישוב בעל אמרי נועם בשם הר"י מפרי"ש שרבקה שלחה ליעקב אחר י"ד שנה

המהרש"א מביא את יישובו של בעל אמרי נועם בשם הר"י מפרי"ש, שלסוף י"ד שנה שהיה בבית עבר, נתקררה דעתו של עשו, ושלחה רבקה אמו את דבורה מנקתה אחריו לבית לבן, אלא שהוא שהה שם עוד כ"ב שנה, ועל שנים אלו נתבע.

והנה בכלל ציווים של רבקה ויצחק ליעקב, נכללו בפשטות שני עניינים: א' מה שציווהו רבקה ליעקב שיברח אל לבן אחיה, מאחר ש"הנה עשו אחיך מתנחם לך להגר" (שם כז מב). ב' מה שציווהו יצחק שלא לקחת אשה מבנות כנען, כי אם מבנות לבן, ובשל כך ציווהו ללכת לפדן ארם אל בית בתואל (שם כח א-ב).

ומעתה יש להעיר על יישוב המהרש"א, אף שאחר י"ד שנה שלחה רבקה את דבורה לקחתו מבית לבן, הרי בכך הסירה מעליו את ציוויה היא, אך עדיין ציוויו של אביו, יצחק, מוטל עליו - לקחת אשה מבנות לבן, ואם כן עדיין הקושיה במקומה עומדת, כי השתהותו בבית לבן היתה עדיין לצורך מצוות כיבוד אב ואם.

קושיה כעין זה הקשו קמיה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (שיח התורה שאלה תלד), מדוע קראה רבקה ליעקב אחר י"ד שנה אלו כיון שנתקררה דעתו של לבן, והרי עדיין לא נשא אשה ויעקב נשלח לחרן גם לצורך נשיאת אשה. והשיב: לא ידעו שישתהה. ואמנם בכך יבואר רק מדוע שלחה רבקה, כיון שלא ידעה שעדיין לא נשא אשה והיתה סבורה שאינו משתהה אלא מחמת עשו, אבל לפי האמת שהשתהה גם מחמת שלא נשא אשה, עדיין תקשה הקושיה כנ"ל מדוע נתבע על אי חזרתו, מאחר שסו"ס ציווים היה לשאת אשה.

## יישוב רבינו בחיי שהיה ליעקב לשאת את לאה ולשוב והוא נתן עיניו ברחל

ובקושיית המהרש"א כן הקשה גם רבינו בחיי (בראשית כח ה): יש לשאול, כיון שבשליחותם הלך והם מחלו לו, למה נענש על מצות כיבוד אב ואם שנתעכב כ"ב שנה, שפרש ממנו יוסף כ"ב שנה כנגדן.

ויישב רבינו בחיי: ואפשר לומר, כי דעתם היה שיקח את לאה ושיחזור מיד כשישלח בשבילו, אבל הוא נתן עיניו ברחל הקטנה ליופיה, ואמר (שם כט יח): "אעבדך שבע שנים ברחל" - ואם כן, כל הזמן שנתעכב היה ברצונו, ולכך נענש כנגדן, עכ"ל. [ואולי לכך נתכוון הגר"ח באומרו שלא ידעו שישתהה, היינו שציווים לא היה להשתהות כל כך].

כעין זה כתב גם הרדב"ז (שו"ת ח"ח - מכת"י סימן קסה), שיעקב נענש אף שברשות יצא, כיון שמדעתו אמר ללבן 'אעבדך ז' שנים ברחל בתך הקטנה' והיה לו לקחת זמן קצרה מזה, שזה גרם לו שהוצרך לעבוד ז' שנים אחרות בלאה. וכיון שמדעתו האריך הזמן כל כך, לפיכך גלגלו עליו כל השנים ונענש עליהם.

ולפי זה יש לומר שגם המהרש"א מסכים עם יישוב רבינו בחיי, ולכן לא הוקשה לו כלל מדוע נענש והלא הלך לשאת אשה, שהיה לו לשאת את לאה ולחזור מיד. וכל קושיית המהרש"א היא שהרי יעקב הלך גם בציוויה של רבקה, לברוח מפני עשו אחיו, והיא ציוויה לו שלא ישוב כל זמן שלא תאמר לו לשוב, ואם כן מדוע נענש. ועל כך יישב ר"י מפרי"ש שאכן שלחה לו ולא שב.

ביטול

מצות

כיבוד אב

בשהיית

יעקב

בבית לבן

יום רביעי כה טבת

מגילה דף יז

ה'תשפ"ג

a8843414@gmail.com

## הוכחת בן השער אפרים לנידון אביו אם חייב אדם לעמוד בפני רבו סומא

ובשער אפרים (סימן עח) דן אם חייב אדם לעמוד בפני רבו סומא. ובהגה"ה מבן המחבר הביא ראיה לנידון זה מדברי הגמרא בסוגיין, שהרי מבואר בגמרא שהטעם שלא נענש י"ד שנים שהיה בבית עבר, משום שתלמוד תורה גדול מכיבוד אב ואם, ומשמע שלולי זאת היה נענש על אותם שנים אף שיצחק אבינו היה סומא כשפירש ממנו. ומוכח שכן חייב בכבוד ובמורא אביו אף שהוא סומא, וכ"ש בכבוד רבו שהביאו לחיי העולם הבא. [ויש להעיר מדוע הוצרך להביא ראיה מי"ד שנים שהיה בבית עבר לולי הטעם שתלמוד תורה גדול מכיבוד אב, ולא הביא ראיה מכ"ב שנים שנענש עליהם אף שהיה אביו סומא].

בספר פירות תאנה הביא את דברי השער אפרים, והעיר שהרי אף רבקה ציוותה על יעקב ללכת לחרן, ואם כן מה מקום יש להביא ראיה שחייב אדם בכבוד אביו סומא, כיון שאמו פיקחת היתה. ודחה, שלשון הגמרא 'פירש יעקב אבינו מאביו' מורה שנענש על כך שביטל כבוד אביו, וממילא שפיר יש להביא ראיה מסוגייתנו לדין כבוד אב סומא, כיון שעיקר התביעה היתה על ביטול כבוד אביו שהיה סומא.

ומ"מ לפי זה יקשה לפרש שכל קושיית המהרש"א היתה מדוע נענש כיוון שנשאר בבית לבן מחמת ציוויה של אמו, ולא הוקשה לו כלל על ציווי אביו כיון שדעתו כדעת רבינו בחיי שמחמת ציווי זה היה צריך לשוב מיד אחר לקיחת לאה, שהרי בגמרא מבואר שנתבע על ביטול מצוות אביו ולא על ביטול מצוות אמו. וביותר, שאם אכן אינו נחשב כמקיים מצוות אביו בשבתו בחרן, מאחר והיה לו לישא את לאה מיד, אם כן גם לא יוכל להשתהות שם מחמת ציוויה של רבקה, שהרי כבוד אמו וכבוד אביו - כבוד אביו קודם. ואם הסכים המהרש"א לסברת רבינו בחיי, לא היה לו כלל להקשות מכח ציוויה של רבקה.

### קושיית העיון יעקב על הוכחת הגמרא שת"ת גדול מכיבוד אב ואם

ועל עיקר יישוב המהרש"א הקשה בביאור עיון יעקב על עין יעקב, כיצד מוכיחה הגמרא שתלמוד תורה גדול מכיבוד אב ואם, שכל אותם שנים שהיה יעקב בבית עבר לא נתבע על שביטול מצות כיבוד אב - והרי לפי סברת המהרש"א יש לומר שהטעם שלא נתבע על כך היה מחמת שעדיין לא שלחה אמו שליח לקחתו, ורק אחר כך שלחה את דבורה, ואז נתבע על אי חזרתו. ומכח זה יישב העיון יעקב שאכן לא היה זה עונש גמור אלא רק שלא היה ליעקב שכר פירותיה של מצות כיבוד אב ואם.

ועוד הציע שם העיון יעקב ליישב, כעין יישוב רבינו בחיי, שמתחילה לא היה רצון יצחק ורבקה רק שילך שם ימים אחדים [וכלשון רבקה בציוויה: "וישבת עמו ימים אחדים"], והוא שהיה יותר, ולכן נענש.

### קושיית החתם סופר שמא לא נענש על י"ד שעסק בפריה ורביה

על פי יישובו של ר"י מפרי"ש, יישב בספר כרם יוסף את קושייתו של החתם סופר בסוגייתנו. דהנה החתם סופר (טז): הקשה כיצד הוכיחה הגמרא שתלמוד תורה גדול מכיבוד אב, שהרי לא נענש על י"ד שנים שהיה יעקב בבית עבר, שמא אותן י"ד שנים שנחסרו מהחשבון אינם י"ד השנים ששהה בבית עבר, אלא י"ד השנים שעבד יעקב את לבן לצורך נשיאת רחל ולא, וגדול פריה ורביה יותר מכיבוד אב ואם. וכבר נאמר (בראשית ב כד): "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו".

אמנם על פי יישוב ר"י מפרי"ש תתישב הקושיא מאליה. כי באמת יש להבין מדוע נתבע יעקב על יציאתו מבית אביו, כיון שעשה זאת ברצונו ובציוויו. וצריך לומר, כמו שביאר ר"י מפרי"ש שאחר י"ד שנה שלחה אחריו אמו שישוב, ולא שב. ואם כן על כרחך שאותם השנים שעליהם נתבע היו השנים שאחר ששלחה אמו, ואילו אם נסכים להצעת החתם סופר יימצא שהשנים שעליהם נתבע היו קודם שבאה אליו דבורה, ואם כן יוקשה מדוע נתבע עליהם מאחר שהלך בציוויו הוריו.

### יישוב הבן איש חי שיעקב נתבע מכח שש השנים האחרונות

גם בן איש חי בספרו בן יהוידע הביא קושיית המהרש"א, ויישבה באופן אחר: ונראה לי בס"ד דהוא נענש על ששה שנים שנתעכב בבית לבן אחר שגמר קידושי רחל ולא, אך השטן היה לו פתחון פה לקטר גם על י"ד שנים של נישואי לאה ורחל, באומרו כיון שנתעכב עוד שש שנים, יש פה לומר דגם אותם הי"ד לא עשה שם בשביל צוות אביו, אלא ערב לו לשבת בבית לבן, שאם היה לבן רוצה לתת לו בנותיו תכף בלא עבודה גם כן היה מתעכב שם, עכ"ל.

כתוספת ונתינת טעם לדברי הבן איש חי, יש להביא מה שייסד ההפלאה (כתובות ג.) ועוד אחרונים, שפטור אונס היינו דוקא באופן שרצונו לעשות הדבר והאונס מעכבו, אבל באופן שאינו רוצה לעשותו כלל אפילו אם אונס עכבו, אינו חשוב שלא עשה הדבר באונס. ולפי זה יבוארו היטב גם דברי הבן איש חי, כי בכך שהמשיך לישב שם עוד שש שנים גם אחר גמר קידושי רחל ולא, יש בכך פתחון פה לשטן לומר שגם אותם י"ד שנה שלא קיים בהם מצות כיבוד אב, לא עשה כן מחמת האונס - וממילא אף שהיה אונס, מכל מקום אין לו פטור אונס, ונענש עליהם.

ולעיל הובא יישוב הרדב"ז שיעקב באומרו 'אעבדך שבע שנים' גרם לאריכות שהייתו שם, ו'לפיכך לגללו עליו כל השנים ונענש עליהם', ומשמע מדבריו כעין סברת הבן יהוידע שאף שמעט שנים היה מוכרח להיות שם לצורך נישואיהם, מכל מקום נתבע על כל השנים מחמת השנים שנתווספו מחמתו. וצ"ב קצת, מדוע הוצרך לחדש שאף הי"ד שנים התארכו מחמתו, ולא יישב כיישוב הבן איש חי שנענש על כל השנים מחמת שש השנים האחרונות.

"כי דעתם  
היה שיקח  
את לאה  
ושיחזור  
מיד, אבל  
הוא נתן  
עיניו ברחל  
הקטנה  
ליופיה.  
וא"כ כל  
הזמן  
שנתכב  
היה ברצונו  
ולכן  
נענש"

החידוש היומי מוקדש  
לזכות

הרץ הנולד

בן רבי רפאל שליט"א

שיגדל לתורה, חופה  
ומעשים טובים